

Landsbygdsnytt

Ordförande Karl-Erik Melin och Lars-Anders Andersson, två aktiva djurägare i Kyrkbyängarnas sambetesförening.

Kyrkbyängarna, från igenväxt slätteräng till betat kulturminne
Björninventering - Så många björnar finns det
Ny teknik för kvävestyrning i vall

Foto: Fredrik Riesbeck

Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan

Region Dalarna, en viktig part i det livsmedelsstrategiska arbetet, beslutade för ett år sedan att etablera ett projekt för att stärka kompetensförsörjningen i länet. Under devisen i den regionala livsmedelsstrategin ”Mer värden med mat från Dalarna” etablerades ett kompetenscenter; DKL - Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan och förlades till Rättvik.

Kunskap och innovation är ett av de tre prioriterade områdena i den nationella livsmedelsstrategin. Så även i den regionala livsmedelsstrategin ”Dalarnas regionala livsmedelsstrategi mot 2030”, undertecknad av Region Dalarna, Länsstyrelsen och LRF. Kort kan man säga att det behövs fler människor in i branschens alla delar, från primärproduktion till restaurangköken.

Trots att det är bråttom, så är det inget snabbt fixande utan ett mer tålmodigt och systematiskt arbete som krävs. Akademin i länet är Stiernhööksgymnasiet i Rättvik, med sitt mångfacetterade naturbruksprogram. Ett program som attraherar elever från hela landet och som har ett starkt söktryck. Men det räcker inte så. Idag finns ingen utbildningsväg för de som vill in i de gröna näringarna efter 15 års ålder. Intresset finns, men inte utbildningsvägarna in. Lantbruksföretagande är ett kunskapsintensivt yrke, så det krävs utbildning för att komma in i branschen.

Dalarnas kompetenscenter har tre mål:

- Ett starkt livsmedelskluster är etablerat där nya värden och produkter har skapats genom samverkan i livsmedelsbranschen.
- Dalarna har etablerat ett kunskapscenter som skapar förutsättningar för ökad kunskap och bättre matchning mellan arbetstagare och arbetsgivare som stärker hela livsmedelsbranschen.
- Den tredje delen som behöver utvecklas för att vi ska nå målen i den regionala livsmedelsstrategin är att stärka det förändrade entreprenörskapet som dessa branscher nu står inför.

Lägg även till att det är pensionsavgångar i många delar av branschen och stora delar av yrkeskåren förändras. Väder, krig, inflation, konsumtionsmönster, energitillgång och näringens påverkan på klimatet utmanar entreprenörskapet i branschen. Det krävs nya kompetenser

och nya arbetssätt för att kunna driva ett företag i dessa branscher idag. För detta behöver Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan ta en aktiv roll och både koppla samman näringsliv och akademien men även stärka entreprenörskapet. För att stärka det kommer fortsatt arbete ske inom DKL och tillsammans med Dalarna Science Park, då de tilldelats motsvarande uppdrag, men då avseende de livsmedelsförädlade företagen.

För att nå målen i den regionala livsmedelsstrategin behövs en utveckling av Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan, nya och stärkta utbildningsvägar, att det främjas och skapas attraktivitet kring branscherna och yrkena samt ett formaliserat och fördjupat samarbete med många aktörer.

Dalarna
Sten-Rune Lundin
010-225 03 80

sten-rune.lundin@lansstyrelsen.se

Redaktion:

Redaktion: Berit Löfgren, Anna Lundqvist, Jenny Larsson, Håkan Mowitz, Anders Johansson, Joakim Hellgren, Kristin Larsson, Sarah Lagerberg, Sandra Wahlund, Simon Viklund, Lina Leksell, Martin Lirén, Markus Abrahamsén, Anna Hernell, Irené Svedjelöv.

Ansvarig utgivare: Jenny Larsson

Layout: Confetti AB | **Tryck:** Stema specialtryck AB | **Upplaga:** 4 600 ex

Adressändringar och prenumerationer:

Gisela Kayal, gisela.kayal@lansstyrelsen.se, 010-225 02 48

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Hästpass samt registrering och märkning av hästar

Alla hästar inom EU måste ha ett pass, oavsett ålder eller ras. Hästpasset är en identitetshandling som ska följa hästen under dess livstid. Hästar ska dessutom vara registrerade på den anläggning eller gård där de är uppstallade. Har du en anläggning med hästar så ska också anläggningen registreras hos Jordbruksverket. Alla delar är viktiga för att Jordbruksverket vid ett eventuellt utbrott av allvarlig hästsjukdom ska kunna smittspåra och begränsa smittspridning.

HÄSTPASS

För att kunna få ett hästpass måste hästen vara ID-märkt. Hästar märks numer med chip. Du ansöker om hästpass från en avelsorganisation eller en registerförande förening beroende på vad hästen har för ras eller bakgrund. På Jordbruksverkets hemsida finns en förteckning över dessa.

Hästar räknas i lagstiftningen som livsmedelsproducerande djur. För att säkerställa att inga läkemedelsrester kommer in i livsmedelskedjan så är det viktigt att veterinären kan dokumentera vissa läkemedelsbehandlingar i passet eller notera att hästen inte får gå till livsmedel. Dessa uppgifter måste veterinären notera i passet före behandlingen. Passet måste därför finnas i direkt anslutning till där hästen befinner sig.

Passet ska uppdateras om hästen till exempel kastrerats, vid chipmärkning av en häst som inte är märkt eller när hästen har tagits ur livsmedelskedjan.

Du har 30 dagar på dig att skicka in passet för uppdatering till din passutfärdande förening men 7 dagar om hästen tagits ur livsmedelskedjan på grund av läkemedelsbehandling. Passet ska också skickas in för makulering om hästen dör.

REGISTRERA HÄSTAR OCH ANLÄGGNINGAR

Är du ansvarig för en plats med hästar så behöver du registrera din anläggning hos Jordbruksverket. Det gäller även beten. Hästarna ska i sin tur vara registrerade på anläggningen. Alla hästar som planeras att vara på din anläggning mer än 30 dagar ska registreras där. Är din anläggning inte registrerad hos Jordbruksverket så får inga hästar flyttas till eller från din anläggning. Det finns vissa undantag från kravet på att registrera hästar. Bland annat för hästar som vistas i Sverige max 90 dagar för träning och tävling.

Dalarna
Emelie Andersson
010-225 03 48
emelie.w.andersson@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Jessica Wirdby
010-225 14 67
jessica.wirdby@lansstyrelsen.se

[Registrering
och märkning
av hästar samt
hästpass.](#)

Hästar i en hage.

En av ladorna som ännu finns kvar. Historiskt har det funnits ett 50-tal i området.

Foto: Anders Johansson

Kyrkbyängarna, från igenväxt slätteräng till betat kulturminne

Kyrkbyängarna som är ett område väl synligt från bebyggelsen i Järvsö, för resande och besökare började slya igen rejält. De öppna välhållna områdena som bidragit till ortens attraktivitet var på väg att gå förlorat. Samtidigt startade Naturvårdsverket försöksverksamhet med landskapsvård i odlingsbygd. Ljusdals kommun anmälde flera lämpliga områden där Kyrkbyängarna ingick som ett av dem.

Kyrkbyängarna i Järvsö har historiskt brukats som slätteräng. Under åren delades ägorna på ängarna, upp undan för undan till ett stort antal smala skiften. 1960-talets jordbrukspolitik med storleksrationalisering och specialisering bidrog till att slätterängsbruket betraktades som olönsamt. Stora områden buskades igen, andra planterades med tall.

I BÖRJAN AV 1970-TALET HÄNDE DET NÅGOT

En återställd landskapsbild sågs som riksintresse för det rörliga friluftslivet och som levande kulturminne. Processen som startade skulle ta många år och pågår fortfarande. Det första steget var att rensa Vågabäcken. Därefter följde arbetet med att samla den rejält splittrade ägostrukturen. Vid starten fanns det 50 ägolotter med 23 lagfarna ägare eller ägo grupper. Vissa lotter hade upp till 14 delägare.

Lantbruksnämnden hade vid den tiden ett uppdrag att köpa och lägga ihop jordbruksmark till lönsamma enheter. När ansökan om bidrag till landskapsvårdande åtgärder kom in till Länsstyrelsens naturvårdsenhet 1978, ägde nämnden drygt hälften av marken, kommunen, kyrkan och enskilda resten. Marken överläts då till skifteslaget för självkostnadspris. Länsstyrelsen var mycket positiva till planerna och medel beviljades för restaurering. Dels som beredskapsarbete genom Skogsvårdsstyrelsens regi, dels av de 13 delägarna i den nybildade sambetesföreningen som också skulle sköta det framtida underhållet. En lämplig beläggning för de 80 hektaren var 160 ungdjur, får och lamm. Från början högs fem meter breda gator att arbeta vidare från. För att göra områdena tillgängliga var det viktigt med grindar och övergångar. Området stängslades in med fårnät med en väl sträckt taggtråd överst. Det gjordes även

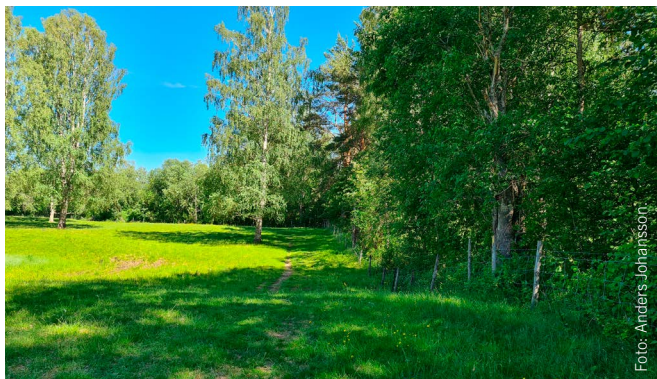

Foto: Anders Johansson

På ena sidan av stängslet har det gått betesdjur, på den andra inte.

Foto: Anders Johansson

Anders Persson, tidigare ordförande i Kyrbyängarnas sambetesförening.

en praktisk hanteringsfälla som underlättar insamlade och flytt av djuren.

SAMBETESFÖRENINGEN

Anders Persson har varit ordförande i sambetesföreningen sedan starten och fram till nu i våras. Den posten uppbärs nu av Karl-Erik Melin. Hela arealen betas av delägarnas djur och Kyrbyängarna har delats upp i lika stora jordbruksblock som det finns delägare.

– I en så här varierad miljö blir det omöjligt att få rättvisa mellan brukarna, menar Anders.

Området har på senare år betats av dikor med kalv. Det har tagit många år, men det ljusöppna landskap man ser idag skiljer sig markant från hur det såg ut vid starten. Myggen, som i början fanns i rikliga mängder, lyser normalt nästintill med sin frånvaro. Men som i hela vårt län har det varit gott om dessa

under sensommaren, mycket beroende på vattenföringen.

NATURLIGA FÖRUTSÄTTNINGAR

De naturgivna förutsättningarna på Kyrbyängarna skiljer sig en del från de flesta andra beten. När det är högt flöde i älven, som i år, ligger stora delar av betena under vatten. Under mer normala förhållanden kan de fuktiga delarna av marken producera mycket foder.

– I år har de stora vattenmängderna förorsakat att en del av djuren helt enkelt kommit fel, berättar Karl-Erik. Det är åter en fråga om vattenföringen i älven. Samtidigt som närheten till vatten ger sina utmaningar så finns också fördelar. Vi har ännu inte haft några rovdjursproblem ute på Kyrbyängarna. Korna skyddar kalvarna och läget med älven på ena sidan och byn på den andra gör såklart sitt till, säger Anders.

VAD ÄR DÅ VIKTIGT FÖR ATT LYCKAS MED ETT SÅDANT HÄR PROJEKT?

– Förutom eldsjälar krävs intresserade människor. Det blir en del dialoger med myndigheter och då behövs även folk som kan tänka sig att ägna tid till det. Tillgång till djur är såklart en förutsättning. Sedan räcker det inte med ovanstående, det måste även finnas incitament för att hålla betesdjur, till exempel bra ersättningar för att producera biologisk mångfald samt bra betalt för köttet konstaterar Anders.

Gävleborg
Anders Johansson
010-225 14 46

anders.s.johansson@lansstyrelsen.se

Berit Löfgren
010-225 14 36
berit.lofgren@lansstyrelsen.se

Restaureringsåtgärder, hamling av träd eller naturvårdsbränning under 2023

Från och med 2023 kommer stödet för restaurering av betesmarker och slåtterängar samt komplementet för hamling av träd samt naturvårdsbränning på ljunghedar och gräsmarker vara ett nationellt stöd. Tidigare låg dessa ersättningar inom EU:s jordbrukarstöd.

Naturvårdsverket har fått uppdraget att ta fram stödet och planen är att det kommer öppna för ansökningar under 2024. För 2023 kommer det i stället finnas pengar avsatta för restaureringsåtgärder, hamling av träd och naturvårdsbränning. De åtgärder som görs i år ska ske på marker eller träd där det är lämpligt att göra en engångsåtgärd.

Om man tar emot ersättning i år så kommer man inte kunna gå in i ett längre restaurerings- eller komplementåtagande på samma mark senare. Det går heller inte att få ersättning om man idag får miljöersättning för betesmarker och slåtterängar eller om man tidigare fått miljöersättningen för restaureringar.

Har du marker som skulle gynnas av en ettårig insats? Hör av dig till Länsstyrelsen i ditt län enligt kontaktuppgifterna nedan. Vi kan i vissa fall hjälpa till med upphandling av entreprenör om du inte vill göra åtgärden själv.

ANSÖKAN SKICKAS TILL

Dalarna

dalarna@lansstyrelsen.se

Märk ansökan med "Restaureringsstöd 2023".

Gävleborg

jordbrukarstod.gavleborg@lansstyrelsen.se

Viktig information om jordbrukarstöd

Jordbruksverket.se

UTBETALNINGSPÅN AV JORDBRUKARSTÖD

Delutbetalning

Från och med stödår 2023 kommer delutbetalningar att göras för kompensationsstödet, miljöersättning för skyddszoner och miljöersättning för betesmarker och slåtterängar. Delutbetalningen för 2023 är på 85 procent av ansökta uppgifter likt föregående år. Hur mycket som betalas ut är höjt från 75 till 85 procent beroende på de rådande omständigheterna i omvärlden och hur årets väderförhållanden påverkat odlingssäsongen. I den nya programperioden görs inga delutbetalningar för stöden ekologisk produktion samt kolinlagring och minskat kväveläckage, som blivit ettåriga stöd och numera räknas som direktstöd.

Delutbetalningarna kan börja betalas ut från den 17 november, vilket är något senare än tidigare år. Detta beror på att inskickade svar på markuppföljningsbrev, (i form av sena ändringar och geotaggade foton) ska hinna hanteras innan beslut om delutbetalning. Datum för när ansökningar senast får dras tillbaka är satt till 31 oktober vilket även det gör att delutbetalningarna har flyttats fram.

Slututbetalning

Årets slututbetalningar kommer att påbörjas för majoriteten av alla stöd under december 2023 och januari 2024. Ersättningen för ekologisk produktion, precisionsjordbruk samt kolinlagring

och minskat kväveläckage är nya och ändrade stöd sedan tidigare programperiod. Utbetalning för de stöden påbörjas först i april 2024. Slututbetalning för alla ansökta stöd år 2024 planeras att börja betalas ut under december 2024 och januari månad 2025.

Generellt sett ser arbetet med årets utbetalningar ut att flyta på bra vilket gör att vi på länsstyrelserna i Dalarnas och Gävleborgs län ser hoppfullt på att utbetalningarna kommer att ligga i betydligt bättre fas för stödår 2023 än det gjorde i början på förra programperioden då flera datorsystem byttes ut.

Tabell 1. Observera att dessa är de datum då utbetalningarna kan börja genomföras. En del utbetalningar tar längre tid att hantera till exempel på grund av att en kontroll gjorts eller avvikelser funnits i markuppföljningen.

Stöd	Delutbetalning påbörjas	Slututbetalning påbörjas
Gårdsstöd		15:e december
Stöd till unga jordbrukare		15:e december
Nötkreatursstöd		15:e december
Ersättning för ekologisk produktion		april år 2024
Ersättning för precisionsjordbruk planering		april år 2024
Ersättning för kolinlagring och minskat kväveläckage		april år 2024
Kompensationsstöd	17:e november	januari år 2024
Miljöersättning för skyddszoner	17:e november	januari år 2024
Miljöersättning för skötsel av betesmarker och slåtterängar	17:e november	januari år 2024
Miljöersättning för skötsel av våtmarker och dammar		15:e december
Miljöersättning för fåbodrar		15:e december
Miljöersättning för hotade husdjursraser		15:e december
Djurvårdsersättningar		15:e december
Restaurering av betesmarker och slåtterängar		15:e december

KOMMUNICERING OM MARKUPPFÖLJNING

I början av oktober kommer ett antal lantbrukare få ett brev via posten eller digitalt från Jordbruksverket (beroende på vad du valt), ett så kallat kommuniseringsbrev. Om du som lantbrukare får kommuniseringsbrevet om markuppföljning eller en avvikelser vid en arealkontroll behöver du agera för att undvika avdrag på stöden.

Du har fram till den 31 oktober att göra nedanstående:

- Bevisa aktivitet genom att skicka in geotagat foto via appen Geofoto.
- Dra tillbaka ansökan om utbetalning på det berörda skiftet eller ta bort hela skiftet ur ansökan.
- Skicka in en skrivelse till länsstyrelsen där orsaken till avsaknad av aktivitet eller skörd beskrivs, framför allt med koppling till årets väderförhållanden.

Sommarens väderutmaningar har inneburit att många lantbrukare nu har svårt att uppfylla kraven som finns för de olika jordbrukarstöden. Torkan som inledde odlingsårsongen för länets lantbrukare ersattes med en riklig nederbörd som resulterade i vattenmättade marker, och på vissa håll översvämningar. Det här kan leda till att det är svårt för dig som

lantbrukare att uppfylla de aktivitets- och skötselkrav som finns för de olika jordbrukarstöden.

Om du inte kan genomföra aktivitet eller skötselkrav på de skiften som tas upp i kommuniseringsbrevet på grund av de rådande väderförhållandena har du två alternativ. Antingen kan du skicka in ett geotagat foto på marken där orsaken till varför du inte kunnat genomföra åtgärden tydligt syns. Om detta inte går kan du i stället skicka in en skrivelse till länsstyrelsen där du beskriver anledningen till att åtgärderna inte är utförda.

Krav på växtföljd 2024

År 2024 införs kravet på växtföljd som ett grundvillkor. Detta betyder att grödan på minst 33 procent av din åkerareal bör ändras varje år. Kravet liknar det villkor som tidigare hette diversifieringsvillkor och låg på förgröningsstödet men räknas nu som ett grundvillkor som bör uppfyllas för att du ska vara berättigad till stöd. När samma gröda odlas på marken år efter år ökar risken för att marken utarmas, strukturen i jordmånen försämras, sjukdom drabbar dina grödor samt att ogräs får fäste. Genom att byta ut dina grödor (eller rotera dem)

på dina marker minskar du risken för dessa problem samtidigt som chansen för maximerad skörd ökar och du bidrar till en ökad biologisk mångfald.

År 2023 är undantaget kravet på växtföljd, då det är första året i den nya programperioden, men stödåret räknas som år ett i din växtföljd vilket innebär att det kan påverka dina val av grödor år 2024. Exempel på hur du beräknar växtföljden på din mark hittar du på Jordbruksverkets hemsida. Det finns vissa undantag då du inte behöver uppfylla regeln om växtföljd, detta gäller om du har:

- Certifikat för ekologisk produktion.
- Åkerareal på under 10 ha.
- Mer än 75 procent av din jordbruksmark är vall och/eller permanent gräsmark.
- Mer än 75 procent av din åkerareal som vall, baljväxt och/eller träda.

Dalarna
Emilia Olsson
010-225 02 46
emilia.olsson@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Pernilla Månsson
010-225 14 44
pernilla.mansson@lansstyrelsen.se

Björninventering - Så många björnar finns det

Under hösten 2022 genomfördes en björninventering i bland annat Dalarnas och Gävleborgs län. Totalt samlades 4 949 spillningsprover in. Spillningarna har DNA-analyserats och forskarna har utifrån analysresultaten nu beräknat björnstammens storlek.

Eftersom björnarna sover på vintern kan de inte inventeras genom spårning på snötäckt mark som de andra stora rovdjuren. I stället är spillningsinventering den främsta inventeringsmetoden för björn i Sverige och länen inventeras enligt ett rullande schema vart femte år. Under 2022 års spillningsinsamling bidrog allmänheten, framför allt jägar-

kåren, med att plocka och skicka in hela 4 949 björnspillningsprover. 2 057 prover samlades in i Dalarna och 2 775 i Gävleborgs län. Totalt deltog ca 800 personer från vartdera länet i insamlingen.

Spillningsproverna skickades till Naturhistoriska riksmuseet som genomförde DNA-analyser av proverna. Utifrån resultaten av DNA-analyserna kunde forskarna sedan beräkna björnstammens storlek. I Dalarnas län beräknades stammen till 408–481 individer med ett medeltal på 443 individer. I Gävleborgs län beräknades björnstammen bestå av 546–635 individer med ett medeltal på 589 individer. I båda länen ses en ökning av antalet björnar sedan den föregående inventeringen som genomfördes år 2017. Inventeringen visade även på en något ojämn könsfördelning då drygt 60 procent av björnstammen utgörs av honor. Detta är ett mönster som finns över hela landet.

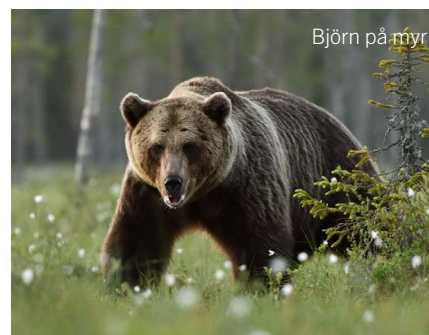

Foto: Erik Mandre, Mostphotos.

Alla inblandade parter är mycket nöjda med inventeringens genomförande och länsstyrelsen vill rikta ett stort tack till alla som deltagit i insamlingen av björnspillning. Vi har nu nya tillförlitliga uppgifter som ett viktigt underlag i förvaltningen av björnstammen.

Dalarna
Erik Matsson
010-225 05 41
erik.matsson@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Simon Viklund
010-225 15 05
simon.viklund@lansstyrelsen.se

Minskad problematik med soptunnebjörnar i Gävleborg

Länsstyrelsen Gävleborg har undersökt om så kallade problembjörnar lär upp sina avkommor samma beteende med att välta soptunnor. Detta gjordes genom att topsa björnvälta soptunnor efter DNA och undersöka om det finns något släktskap mellan dessa björnar. Resultatet visade att det förekom släktskap i tre par vilket kan tyda på att det finns ett inlärningsbeteende hos björnarna att välta soptunnor.

PROJEKT FÖR ATT UNDERSÖKA SLÄKTSKAP HOS PROBLEMBJÖRNAR

Gävleborg är ett björntätt län och det förekommer årligen flera incidenter där björnar orsakar problem med bland annat välta soptunnor, vilket medför en ökad arbetsbelastning för länsstyrelsens personal som måste kvalitetssäkra skadorna. Björnen orsakar även oro och kostnader för människor som bor i områden där dessa skador förekommer.

Länsstyrelsen Gävleborg blev beviljade finansiering av WWF för ett innovationsprojekt under våren 2022. Projektets syfte var att fastställa om det är samma björnar som återkommer till att välta soptunnor år efter år eller om det är olika individer utan släktskap till varandra. Länsstyrelsens hypotes är att det är honor som lär upp sina avkommor som i sin tur fortsätter det oönskade beteendet. Projektet ville därför även undersöka om det var möjligt att utvinna DNA från skadegörande björnar genom att topsa soptunnor och därmed fastställa vilken individ som orsakat skadan. För att avgränsa projektet valdes två områden som har återkommande problem med björn ut. Det gäller området kring Föne i Ljusdal kommun samt Annefors i Bollnäs kommun.

RESULTAT OCH FRAMTIDSSPANING

Totalt topsades 42 prover under våren 2022 vilket gick att individbestämma till åtta unika björnar. För att uppskatta släktskapet hos dessa individer jämfördes de med varandra och förenklat kan man säga att om släktestimatet är över 0.5 så är det sannolikt att de har någon typ av släktskap med varandra. Av de åtta individerna förekom släktskap hos tre par (tabell 1). De enda påträffade honorna i projektet uppskattades högst

släktskapsvärde på 0.72. Med tanke på deras ålder och geografiska område är det inte osannolikt att anta att det rör sig om en hona med hennes avkomma, även om avkomman inte längre går tillsammans med modern.

Tabell 1: De individer som kunde individbestämmas efter analys. Samma färg indikerar att de individerna har släktskap med varandra.

Kön	Ålder	Släktskap	Kommun
Hane	Okänt	0.52	Ovanåker
Hane	5	0.52	Söderhamn
Hane	Okänt	0.61	Ljusdal
Hane	Okänt	0.61	Ljusdal
Hona	3	0.73	Ljusdal
Hona	6	0.73	Ljusdal
Hane	Okänt	< 0.5	Bollnäs
Hane	4	< 0.5	Ljusdal

Av dessa åtta individer är fyra kända som döda björnar under 2022. Båda honorna avlivades genom Polismyndighetens beslut vid månadsskiftet april-maj 2022. Ytterligare två björnar avlivades samma år men under licensjakten.

Under 2023 har endast två viltskador orsakad av björn förekommit i länet men utanför projektområdet. Länsstyrelsen har således inte samlat in nya data under 2023. Ett av syftena med projektet var att fastställa om det är samma björnar som orsakar viltskador år efter år men det går inte att utvärdera då länsstyrelsen endast har information från ett år. Ett annat syfte med projektet var att se om det gick att identifiera björnar på individnivå genom topsning vilket det gjorde.

Foto: Länsstyrelsen.

Naturbevakaren Sone Persson topsar en björnvälta soptunna i Annefors, Bollnäs kommun.

Under 2022 fälldes hälften av de björnar som kunde identifieras som "soptunnebjörnar" och under 2023 har ingen sådan incident inträffat. Om det beror på att de skadegörande individerna är borta är för tidigt att säga. Dock ser länsstyrelsen positivt på att skador på soptunnor eller ensilagebalar i skrivande stund inte har inträffat under 2023. Troligtvis är det en kombination av att skadegörande individer är borta samt en ökad kunskap om förebyggande åtgärder hos lokalbefolkningen i dessa områden. Länsstyrelsen hoppas på att kunna följa upp och utvärdera om metodiken kan användas för att ta beslut inom förvaltningen som stödjer sig på kunskap om björnarnas beteende och benägenhet att återkomma till samma plats.

Gävleborg
Simon Viklund
010-225 15 05
simon.viklund@lansstyrelsen.se

Du och hästen – En digital föreläsningsserie på tema häst

Det är inte alltid lätt att uppdatera sig om de senaste rönen och att veta var det går att hitta fakta. Syftet med den här föreläsningsserien var att sprida kunskap om olika frågeställningar inom hästbranschen. Pengamässigt omsätter hästnäringen nationellt ungefär 34 miljarder kronor per år och skapar ungefär 18 500 arbetstillfällen. Därtill skapas andra stora värden både för landsbygd, landskapsbild och kanske allra viktigast – en enorm källa till rekreation och välmående tillsammans med hästarna.

Här följer ett sammandrag av föreläsningens olika delar på temat häst. Föreläsningarna sändes digitalt under sommaren och hösten och ingick i Greppa näringens rådgivning att minska miljöpåverkan.

LÅT HÄSTEN VARA HÄST

Betesexperten Inger Pehrson, Palustre AB berättade om värdet av att låta hästen gå på bete. Det ger fördelar såsom att hästen har möjlighet att utföra sina naturliga beteenden, röra sig över stora områden som stärker skelettet och leder. Genom att beta bidrar hästen till den biologiska mångfalden och hästens mage med tarmbakterierna jobbar och mår bra. En genomtänkt betesplanering gör det lättare att veta om betet räcker till och även att gräset inte blir för hårt betat.

MASKEN OCH HÄSTEN

Här handlade det om parasitbekämpning med parasitexpert Eva Osterman Lind, SVA. Eva tog upp vikten av att

ta träckprov för att veta om hästen har parasiter och behöver avmaskas. För att minska risken att parasiterna blir resistenta behöver användningen av avmaskningsmedel begränsas till där det behövs. För att minska parasittrycket är det mest effektivt att mocka hagen, i alla fall om hästarna går i en liten hage. När de går i en stor beteshage på sommaren kan det vara värdefullt att mocka på de platser där mycket gödsel samlas. Ett annat bra sätt är att låta kor eller får beta hagen något år, för de olika djurslagen är inte känsliga för varandras parasiter. Effekten blir som att de städar betet när de betar varandras rator där gödseln ligger.

HÄSTGÖDSELHANTERING – ÄR DET SKITLÄTT ATT GÖRA RÄTT?

Hanna Bannbers, agronom och expert på området guidade oss genom alla regler som ska följas. Det är kommunen som ansvarar för kontrollen av att gödselhanteringen sköts på rätt sätt

vid häststallar. För att minska växtnärläckage bör hästgödseln förvaras på en gödselplatta eller i en container. Eftersom hästgödsel innehåller mycket strö kan den förvaras i stuka (hög) på en plats som inte ligger nära ett dike eller vattendrag. Men tänk på att det ändå blir ett läckage av växtnäring. Sedan ska hästgödseln spridas ut och näringen nyttjas som resurs. Ett samarbete med lantbrukare om de kan hämta och sprida ut hästgödseln är ett bra sätt för att näringen ska hamna där den gör bäst nytta.

TRAMP OCH LERA - HUR DU UNDVIKER EN UPPTAMPAD HAGE

Line Strand, rådgivare på Hushållningssällskapet med mer än tjugofem års erfarenhet av frågorna berättade hur problemen kan hanteras. Hästar ska vistas ute varje dag och är marken mjuk och det är blött blir marken upptrampad. Ett av problemen som uppstår är att det blir läckage av växtnäring då inga växter finns som kan ta upp näringen. Vid grindhål, foderplatser och vattenkoppa blir marken så hårt packad att vattnet rinner ovanpå marken, ut i diken för att sedan rinna vidare till ett vattendrag. Ett relativt lätt åtgärdat problem är att hästarna blir smutsiga, men en ännu allvarigare konsekvens är att leriga hagar ökar risken för problem med hovor och karleder. För att undvika och minska upptrampade områden kan de förstärkas på olika sätt. Det finns olika typer av gräsarmering, mattor som läggs på gräset innan det blir upptrampat. Att ta bort ytlagret, lägga dit en markduk för att sedan grusa upp är ett alternativ, men att bara grusa direkt fungerar mindre bra då gruset kommer att trampas ner i marken. Det är viktigt att se över vattnets väg på gården och styra vattnet på ett sätt så att det inte riskerar att påverka vare sig hagar eller näringsläckage negativt.

Hästar på naturbetesmark.

Ett sätt att förvara hästgödsel.

Ny teknik för kvävestyrning i vall

Med ny teknik, är det idag möjligt att skanna av och mäta klorofyllhalten i fält, varefter traktorn kör på åkern. Sensorer mäter kvävehalten i biomassan, och gödselspridaren anpassar tillförseln av gödsel utifrån det.

Det finns några olika tjänster för detta på marknaden:

- CropSAT är en gratis tjänst. Den kräver att det uppmätta värdet av biomassan läggs in i ett program för att göra styrfiler till den aktuella mineralgödselspridaren som ska användas.

- Atfarm är en satellittjänst som Yara har. I den finns en algoritm för gödsling i vall.
- Ytterligare ett alternativ är N-Senor som använts för gödsling av spannmål sedan år 2000. Från 2019 finns även en modul för gödsling i vall.

HUR GÅR DET DÅ TILL

Med N-sensorer som är monterade på traktorn, mäts grödans ljusreflektion allteftersom traktorn kör i fältet. Varje sekund skannas cirka 50 m² av grödan. Systemet är utformat för att fungera vid normal körhastighet och arbetsbredd. En Yara-sensor mäter ljusreflektionen vid de specifika våglängder som hänger samman med grödans klorofyllinnehåll och biomassa och beräknar med detta underlag grödans kväveupptag.

Vid gödsling med mineralgödsel av exempelvis kvarnveten läggs grundgiva på våren och senare görs en tilläggs gödsling vid lämpligt utvecklingsstadium. Då körs gödselspridaren efter en traktor där

N-sensorn är monterad. Sensorn registrerar biomassan och skickar uppgifterna till en dator som ställer in spridaren till optimal giva av gödsel. Rätt gödselgiva ger bättre falltal på kvarnveten eller rätt proteintal på malkorn.

I vallodling görs detta i två steg. När förstaskörden slås av läser N-Sensorn på traktorn av biomassan. När vallen sedan ska gödulas efter skörden läggs värdena in och på så vis jämnas vallens bestånd ut till andraskörden.

Mätningen av biomassan med N-sensor, så kallad skördekartering, kan utnyttjas som underlag för kvävegödsling enligt följande

- Föregående års sista skörd passar bra som underlag för gödsling till förstaskörden.
- Förstaskörd passar bra till andraskörd men också tredje- och fjärdeskörd. Första skörden brukar vara den skörd som är jämnast mellan åren och passar som ett bra underlag.

N-sensor mätning i vallskörd.

Foto: Yara.

OLIKA GÖDSLINGSSTRATEGIER

När det gäller spannmål kan det finnas delar av en åker med markförhållanden som kan ge en hög skörd. Där är det möjligt att lägga på mer gödsel. Omvänt kan markförhållandena vara sådana att det ger låg skörd. Där gödslar man mindre. Detta för att få ett jämnare värde på protein för hela fältet.

För vall vill man i stället flytta kväve från områden med stor markleverans till områden med mindre. Detta brukar man kalla för utjämningsgödsling eller Robin Hood-gödsling (ta från de rika och ge till de fattiga). Detta sätt att gödsla ger ett foder med mindre variationer.

Det finns områden på fälten som alltid ger lägre skörd. Det kan vara packska-dor, vändtegar eller jordarter som ger sämre odlingssegenskaper. Även om gödsel läggs för att motsvara 6 ton ts/hektar så kanske det bara producerar 3 ton ts/ha. Överskottet kommer lakas ut, belastar miljön, kostar pengar och är inte bra för plånboken. I N-sensorsn program finns en funktion för så kallat cut off-värde. Det betyder att gödslingen dras ner automatiskt om mängden biomassa ligger under en viss nivå. Används satellittjänsterna finns inte denna funktion utan man måste göra dessa inställningar manuellt.

Vid mycket torra förhållanden och stora jordartsvariationer ges en omvänd giva, det vill säga högre giva där det finns mycket biomassa för bästa resultat.

Odlingsåret 2023 var som ni vet speciellt, med långvarig torka i början av säsongen. Det blev svårt att använda N-sensorn eftersom den registrerade att det fattades växtnäring. Prov i marken och på bladen visade på att det fanns kväve så det räckte till. Men bristen på vatten gjorde att växten inte kunde ta upp den växtnäring som fanns i marken. En stor del av näringen hade inte heller omvandlats så att den var växttillgänglig. Det gjorde att man inte kunde använda N-sensors tekniken för att styra gödslingen i år. Men man har en bio-massamätning som man kan använda nästa år som underlag för kvävegödslingen nästa år. Med hjälp av denna biomassamätning är det lätt att se var det finns en fungerande dränering så har man en högre skörd. Passa på att ta jordprov på det området som avkastar bäst och de delar som är sämst. Vad är det som skiljer och vad går att göra för att förbättra odlingsjorden?

För er som inte har provat detta än, börja med satellitmätning av biomassa (CropSAT och Atfarm). Kolla hur stora variationer ni har på fälten, ta jordprover, ta även några prover med analys av mikronäring. Dränera och kalka där det finns behov. Har ni en mineralgödselspridare som kan reglera gödsling med styrfil så kan man ordna en sådan och öka precisionen av kvävegödslingen.

LOVA-stöd till minskat näringsläckage

Ansök om LOVA-stöd för åtgärdsprojekt att minska näringsläckage till närliggande vattenförekomster vid jordbruk, hästgårdar och beteshagar. Mer information om vilka åtgärder som är bidragsberättigade och länkar till ansökningsblanketter finns på respektive läns hemsida och på Havs- och Vattenmyndighetens hemsida.

[Havs- och Vattenmyndighetens hemsida](#)

Gävleborg
Einar Johansson
010-225 12 52
enar.johansson@lansstyrelsen.se

Dalarna
Camilla Andersson
010-225 03 05
camilla.w.andersson@lansstyrelsen.se

SUMMERING VINSTER MED KVÄVESTYRNING I VALL

Det blir en jämnare kvalitet i fodret, högre avkastning och bättre tillväxt på djuren. Du kan utnyttja gödseln bättre och sänka kostnaderna. Det blir intressant att följa utvecklingen av användningen av teknik som styr kvävegödslingen under de närmaste åren!

Källa: Delar av informationen till artikeln är hämtad från Yaras hemsida, av rådgivare Hugo Hjelm.

Dalarna
Kristina Homman
010-225 02 45
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Torbjörn Träff
010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

KALENDARIUM

KURSER PÅ GÅNG I GÄVLEBORG

Utveckla dikalvsproduktionen

Anette Seeman, produktionsrådgivare och Jari Kuusela djurhälsoveterinär på Gård och djurhälsan föreläser om kalvhälsa, sjukdomar, avel, djurhållning för djurens välmående.

11 oktober, Nytorpcentrum kl 9.30 – 15.00.
28 november, digitalt kl 18 – 20.30.

Anmälan till sara.danvind@lansstyrelsen.se

Information om investerings- och projektstöd inom livsmedel- och besöksnäring

11 oktober, digitalt kl 8.00 – 9.00.
12 oktober, digitalt kl 17.00 – 18.00.

Kurs i kalvning och kalvningshjälp

25 oktober, Nytorpcentrum i Arbrå, kl 9.30 – 15.30.

Fåravel i teorin

Förbättra din fårbesättning genom avelsarbete.

7 november, digitalt kl 18.30 – 20.30.

Växtodlingsplanering med Lars Stark

8 november.
Se kalender på Gävleborgs webb.

INSPIRATIONSFÖRELÄSNING

Förädla produkter från gården

Två företagare med olika inriktning som förädlar sina råvaror.

29 november, digitalt kl 12.00 – 13.00.

Kurs i kalvens inhysning och hälsa

Kalven är din nästa mjölkko. Ta väl hand om den. Medverkar gör Virpi Welling, veterinär på Gård och djurhälsan. Vi ser få kvinnor på de aktiviteter som ordnas så vi vill uppmuntra kvinnor som jobbar i lantbruket att komma.

11 december, Bollnästravet kl 9.30 – 15.00.

Trimma din lammproduktion

För dig som vill göra en uppföljning av din lammproduktion för att förbättra ditt produktionsresultat till 2024.

18 januari, digitalt kl 18.30 – 20.30.

Kontaktperson: Sara Danvind,
010-225 14 08
sara.danvind@lansstyrelsen.se

För anmälan till kurser se Länsstyrelsens kalender på webben.

KURS OM VÄXTODLINGSPLANERING OCH VÄXTFÖLJDER

I november håller växtodlingsrådgivare Lars Stark två kurser på temat växtodlingsplanering i Dalarna och Gävleborg. I Gävleborg hålls kursen den 8 nov och i Dalarna hålls kursen den 9 nov. Kurserna kommer att hållas på sal och är på 3 timmar.

Kursen vänder sig till lantbrukare och kommer att behandla ämnen som:

- växtodlingsplanering,
- växtföljd med avseende på ogräs, växtskydd och växtnäring,
- höstgrödor - vårgrödor,
- avbrottsgrödor.

Tid, plats och anmälan finns länsstyrelsernas respektive webbsidor.

Dalarna

Anders Carlborg
010-225 02 95
anders.carlborg@lansstyrelsen.se

Gävleborg

Torbjörn Träff
010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

KUNSKAPS- OCH NÄTVERKSTRÄFF VILDSVIN

En förutsättning för en framgångsrik vildsvinsförvaltning är samverkan mellan flera parter. Det gäller framför allt mellan jägare, lantbrukare, arrendatorer och markägare. Därför bjuder vi in till en träff med fokus på praktisk vildsvinsförvaltning. Hur kan vi tillsammans skapa en god förvaltning?

Onsdag den 8 november,
kl 18:30 – 21:00, Österfärnebo.

Anmäl dig senast den 3 november på Länsstyrelsen i Gävleborgs hemsida.

Medarrangörer: LRF och Jägareförbundet

Kontaktperson: Rebecka Wikström,
010-225 14 70,
rebecka.wikstrom@lansstyrelsen.se

INSPIRATIONSFÖRELÄSNING

Från hobby till företagare

Inspirerande exempel på företagare som börjat i liten skala och sen växlat upp.

11 oktober, digitalt kl 12.00 – 13.00.

Nyheter för mathantverkare

– Regler och villkor

Per Nilsson, rådgivare inom livsmedelshygien berättar om de senaste nyheterna för mathantverkare.

7 november, digitalt kl 12.00 – 13.00.

KALENDRAR

[Länsstyrelsen Gävleborg](#)

[Länsstyrelsen Dalarna](#)

INVESTERINGSSTÖD OCH STARTSTÖD 2024 GÄVLEBORG

Senast under december 2023 kommer Länsstyrelsen Gävleborg, att gå ut med information när det går att söka de olika stöden under 2024. Informationen kommer ni hitta på vår hemsida.

Redan nu vill vi informera att vi planerar ha en utlysning för investeringsstöd, ökad konkurrenskraft djurstallar och inhysningssystem riktad mot grisuppfödning under början av 2024. Där följer vi hur utbredningen av afrikanska svinpesten utvecklar sig.

Gävleborg
Rickard Hedlund
010-225-14 07
landsbygdsstod.gavleborg@lansstyrelsen.se

[Stöd till jordbruk och landsbygd](#)

Medfinansieras av Europeiska unionen

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden